

Η Δημοκρατία στην Αμερική

ΡΟΜΕΟ ΚΑΣΤΕΛΟΥΤΣΙ

Πώς συνδέεται η νέα παραγωγή του Ρομέο Καστελούτσι *Η Δημοκρατία στην Αμερική* με τον Γάλλο ιστορικό, φιλόσοφο και πολιτικό Αλεξίς ντε Τοκβίλ (1805-1859) και το ομότιτλο δίτομο έργο του «Η Δημοκρατία στη Αμερική» (Α' τόμος 1835, Β' τόμος 1840); Παράλληλα, ποια θέση στη συγκεκριμένη παράσταση έχει ο Αντονέν Αρτό (1896-1948), ο ιδρυτής του Θεάτρου της Σκληρότητας, και το ποιήμα του «Για να τελειώνουμε με την υπόθεση του Θεού», το οποίο ηχογραφήθηκε για πρώτη φορά το 1947 σε μια ραδιοφωνική εκπομπή;

Στο εξαιρετικά κατατοπιστικό άρθρο της «Φαρμακός ή *Η Δημοκρατία στην Αμερική*» η κυρία Έλενα Παπαλεξίου αναφέρει: «[...] Με τον ίδιο τρόπο, η παράσταση *Η Δημοκρατία στην Αμερική* λειτουργεί σαν σπασμένο κάτοπτρο που, όπως και στην αρχαιότητα, αντανakλά αινίγματα, σκέψεις και πολλαπλές ερμηνείες για το σήμερα. Πρόκειται για έναν προβληματισμό που ο Ρομέο Καστελούτσι θέτει συχνά: «Ίσως κάποια μέρα οι απόγονοί μας θα αποκαλούν την εποχή μας “νοσηρή εποχή της επικοινωνίας”. Έχει επικρατήσει η κενή, νεκρή γλώσσα, σε αντίθεση προς τον Λόγο της ελληνικής αρχαιότητας. Ο Λόγος ήταν η

πόλη, ο κοινός οίκος. Όλος ο κόσμος μπορούσε να συνεννοηθεί συνδέοντας τις λέξεις. Σήμερα όμως ο λόγος ανακυκλώνεται, όντας κενός».

Μέσα από αυτή την οπτική θα δούμε πώς συνδέεται με τη συγκεκριμένη παράσταση η «μικρή ζωφόρος», ή αλλιώς «Τηλέφεια», στον Βωμό της Περγάμου, η οποία θεωρείται «αφηγηματικό ανάγλυφο» και βρίσκεται στο Μουσείο της Περγάμου, στο Βερολίνο. Επιπλέον, στη σύνθεση της εξαιρετικής νέας παράστασης του Ιταλού σκηνοθέτη και διανοούμενου ερευνάται η σχέση της θρησκείας με τους κρατικούς θεσμούς της Δημοκρατίας και της Δικαιοσύνης, μέσα από το πρίσμα της εποίκησης της Αμερικής, την ίδρυση της Νέας Αγγλίας και τις αυστηρές αρχές του πουριτανισμού, ο οποίος ως θρησκευτικό δόγμα διαδραμάτισε δραστήριο ρόλο στους κοινωνικούς θεσμούς αλλά και στη διαμόρφωση της συνείδησης των πολιτών, ιδιαίτερα στην Αμερική, όπως αναφέρει ο Τοκβίλ. Επιπρόσθετα, η απόρριψη από την κοινότητα των πουριτανών όσων διαφωνούσαν έχει βιβλικές αναφορές από την Παλαιά Διαθήκη σχετικά με τον όρο «αποδιοπομπαίος τράγος», που «κατάγεται από μια τελετουργία

που περιγράφεται στην Παλαιά Διαθήκη, το Γιομ Κιπούρ, την Ημέρα της Εξιλέωσης, όπου δύο τράγοι παραδίδονται “από την κοινότητα” στον ιερέα ως θυσία εξαγνισμού».

Η κυριαρχία του λόγου στο αρχαίο δράμα

Στην αρχαία Αθήνα ο Περικλής καθιέρωσε ως αντίτιμο τρεις οβολούς για τις καλές θέσεις στο Θέατρο του Διονύσου, ενώ δύο οβολοί προσφέρονταν στους φτωχούς για να μπορούν να πηγαίνουν στο θέατρο όπου, με όχημα τον ουσιαστικό λόγο της αρχαίας ελληνικής γλώσσας, οι ποιητές έθιγαν πολιτικοκοινωνικά ζητήματα με οξύτατη κριτική διάθεση στους θεσμούς και στην πολιτεία. Οι τραγωδίες και οι κωμωδίες ήταν λογοκρατούμενο θέατρο, γλωσσικά αιχμηρό σε κοινωνικά, πολιτικά και ηθικά θέματα, και είχαν δραστήριο ρόλο στη διαμόρφωση της συνείδησης των θεατών.

Θεομάχος, ο Αντονέν Αρτό, «Αυτή η ζωή που έζησε μοιάζει να 'ναι το τίμημα για τον πόλεμο που είχε κηρύξει στο θεό, έναν πόλεμο στον οποίο κανείς απ' τις δύο μεριές δεν έδειξε έλεος στον εχθρό, και δε νοιάζονταν για αιχμαλώτους» (ιστολόγιο Galeria: Αντονέν Αρτώ - 23.7.2008). Επιπλέον, το Θέατρο της Σκληρότητας του Αρτό θέτει ως βάση του θεάτρου τις τελετουργικές του ρίζες, ελεύθερο από λόγο, μέσα στο πλαίσιο της κίνησης, της χειρονομίας, του χορού.

Είναι γνωστό ότι κατά την εποίκηση της Αμερικής οι έποικοι δεν μπόρεσαν αρχικά να επιβιώσουν γιατί δεν γνώριζαν το κλίμα και τους κατάλληλους σπόρους που θα έφεραν καρπούς στον νέο τόπο και πέθαιναν μέχρι που οι ντόπιοι ιθαγενείς, οι Ινδιάνοι, βοήθησαν σε αυτή τη διαδικασία. Ως επέτειο για τη διάσωσή τους οι έποικοι καθιέρωσαν την Ημέρα των Ευχαριστιών για να δοξάσουν τον Θεό που επέζησαν.

Παράσταση με κύρος

Στη Κεντρική Σκηνή, στη Στέγη του Ιδρύματος Ωνάση (30 Ιουνίου - 2 Ιουλίου 2017), ο Ρομέο Καστελούτσι μάς χάρισε μια εκπληκτική παράσταση, στην οποία δέσποζε ένα υπέροχο ψηφιδωτό εικόνων, αναλαμ-

βάνοντας ο ίδιος τη σκηνοθεσία, τα σκηνικά, τα κοστούμια και τους φωτισμούς της συγκεκριμένης παραγωγής. Στην έναρξη της παράστασης ηθοποιοί με κρεμ στολές και σημαίες παρελαύνουν στη σκηνή σχηματίζοντας λέξεις και φράσεις, θέτοντας σε διαφορετική σειρά μια ορισμένη επιλογή γραμμάτων της λατινικής γλώσσας, υπογραμμίζοντας την πρωτεύουσα επικοινωνιακή σημασία του λόγου καθώς και την ουσιαστική πολυπλοκότητά του. Από θρησκευτικής απόψεως, σχετικά με το πολιτειακό θέμα και το θρησκευτικό δόγμα των πουριτανών που επικρατούσε τότε στη Νέα Αγγλία, σύστημα που ανέλυσε εκτενώς στην προαναφερθείσα μελέτη του ο Τοκβίλ, ακούστηκε μια αληθινή περίπτωση «γλωσσολαλίας» -ακατάληπτες συλλαβές, λέξεις και φράσεις- ηχογραφημένη σε μια πεντηκοστιανική εκκλησία στην Οκλαχόμα των Ηνωμένων Πολιτειών, στις 4 Μαρτίου 1980.

Σε μεταφυσικό επίπεδο, όσοι καταλαμβάνονται από μια υπερφυσική δύναμη, καθοδηγούμενοι από αυτήν, ομιλούν ακατάληπτα σε γλώσσα που δεν γνωρίζουν, ακριβώς όπως «οι δαιμονισμένοι». Σε μία από τις σκηνές του έργου παρουσιάζεται το χαρακτηριστικό ζευγάρι εποίκων στη Νέα Αγγλία, όπου η Ελιζαμπεθ, απελπισμένη, πούλησε το παιδί της για να αγοράσει εργαλεία και, μη έχοντας πλέον πίστη στον Θεό, πέφτει σε καταληψία και ομιλεί τη γλώσσα των ιθαγενών Ινδιάνων. «Τον βλαστήμησα» λέει στον σύζυγό της, αναφερόμενη στον Θεό και στην απώλεια της πίστης της. Εμμεσοι συσχετισμοί με τον Αρτό και το προαναφερθέν ποιήμα του. Η Τηλέφεια ζωφόρος δεσπόζει στην παράσταση ως συμβολική αναφορά στην κυριαρχούσα θέση της γλώσσας και του λόγου στην αρχαία Ελλάδα. Δίπλα σε αυτήν ένας Ινδιάνος διδάσκει Αγγλικά τη σύνηγο του.

Εξαιρετικές εικόνες και φιλοσοφικές αναζητήσεις σε μια παράσταση με κύρος, που κεντρίζει δημιουργικά το πνεύμα και θέτει σημαντικές αμφισβητήσεις και ερωτηματικά στη σημερινή γλωσσική αδράνεια.